

Az oktatásnak az egész nemzetre való fontosságától nincs miért hosszabban beszélnünk. Eötvös mondá: «Az egyetlen mód, melyen a nép erkölcsi nevelésére hatni lehet, a nép oktatása. Valamint Isten a teremtést a világossággal kezdé, úgy az, ki szépet akar teremteni (s vajjon azok, kik azon fáradsnak, hogy e népkhaoszból egy nemzet legyen, nem azt akarják-e?) adjon neki mindenek előtt világosságot, a többi magától jön.» Ime az alapgondolat és cél-pont egyszerre. A világosságra valóban első rendű szüksége volt a nemzetnek minden tekintetben, mikor Eötvös ismertetett nézeteit kifejtette, emelni akarva nemzetét. Ma sem szükségtelen látnunk, hogy a magyar közoktatást szervezve, mit tartott az állam jogának és kötelességének. Nem kerestük ezúttal a történeti mozzanatokot e kérdésben, — törvényjavaslataiból, országgyűlési beszédeiből s a XIX. század uralkodó eszméit tárgyaló nagy művéből egyszerűen összeállítottuk nézeteit. Egyik főtanulság belőlök, hogy az oktatás terén nincsen egyeduralom vagy egyedárúság; érdeke ez mindenkinek, kezét fogva kell ez ügyet munkálnia a nemzet minden fiának mellékes vagy alantas cél nélkül. Mert — hadd végezzünk Eötvös eszejárásának e követkesek a saját szavaival — eredmény csak akkor lesz, ha «az emberek minden nemes érzelme sikra száll, minthogy tartós jövőnek épületét csak erkölcsi alapokra és tiszta kezekkel lehet felemelni!»

Ifj. IMRE SÁNDOR.

A MAGYAR MŰVÉSZET JÖVŐJE.

E czímen K. Lippich Elek miniszteri osztálytanácsos a «Műcsarnok» f. é. 26. számában (1900 okt. 28.) cikket tesz közzé, mely első sorban *pedagógiai és iskolaügyi irányú*, azért a mi részünkről is kiváló figyelmet érdemel.

Szerző e kérdésből indul ki: *mi az oka annak, hogy jobb sorsra érdemes művészetünk ilyen mostoha viszonyok közt sinlődik?* és ezen kérdést tárgyalva, egyúttal megfelel a második, jóval fontosabb kérdésre: *hogyan lehetne a bajon segíteni?* Nem avatkozunk az alaptétel fejtegetésébe, hogy t. i. «a magyar művészet mostoha viszonyok közt sinlődik», bár szeretnők hangsúlyozni, hogy hazánkban jóformán minden ilyen és hasonló mostoha viszonyok közt «sinlődik». Minket csupán dolgozatának a második fele érdekel, melyből szószerint közöljük a főbb megjegyzéseket; melyek semmit sem vészítettek volna értékekből, ha szerző kevésbbé virágos nyelven adta elő.

Szerző szerint «nincs esztetikai tartalma a magyar közéletnek», — *ennek pedig az iskola az oka.* «Ha meg akarjuk csinálni a magyar mű-

vészetet, meg kell csinálnunk előbb az ideálokra törekvő magyar társadalmat. » *Ez pedig az iskola dolga.*

«Ez a fogalom: *magyar művészet*, nekünk végtelenül sokat jelent. Nem azt jelenti, hogy művészképzés, nem azt jelenti, hogy művészvásár, hanem azt jelenti, hogy *magyar társadalom*, többet: *európai Magyarországot!* Bele kell tehát nyulni azokba a pædagogiai gépezetekbe, a melyeknek szabályosan forgó kerekai gyermekeink lelkét őrlik. A művészeti szellem verőfénye előtt ki kell nyitni e gépházak ablaktábláit, hadd tóduljon be a friss légáramlat s az egészségsztó napsugár, melynek világa mellett sietve lássunk a fölszabadtítás és emberiség munkájához. A magyar művészetet ott kell létrehozni, a hol a magyar társadalmat: *a népiskolában, középiskolában, akadémiákon, egyetemeken.* Ha majd ezek az iskolák nem fogják kiirtani az embernek veleszületett, természetes művészi ösztöneit és nem fojtják el azoknak a hajlandóságoknak a csiráit, melyek az embert *egyénné* s mint ilyet emberszeretővé és boldoggá tenni hivatottak, hanem ehelyett a fejlődő ember jövő élete számára megalkotják azt az ethikai és æsthetikai talajt, melynek tápláló humusában a szakbeli ismeretek és gyakorlati érdekek gyökeret verhetnek, akkor ezeknek az iskoláknak a falai közül a nemzeti műveltségnek oly szép összhangja fog kiáradni, melyben a művészetnek és a társadalomnak dissonans problémái többé nem zavarognak. *A közoktatást a művészet levegőjével kell körülvenni.* Sehoh sem annyira, mint Magyarországon, melynek művészeti hagyományai nincsenek.

«*Kötelező rajzoktatást népiskolában, középiskolában egyaránt!*... A gyermekben a művészeti érzéket megöli az iskola, az ő tudakos, durva rendszerével. Nem közömbös tehát az sem, hogy *miképpen* siessen az iskola a gyermek művészeti ösztönének a támogatására. Tartozzék az iskola nemcsak tanítani, de *megfelelőképpen* tanítani a rajzot, az egész vonalon!

«Kezdeni kell a népiskolában, játszva, szeretettel, leereszkedve a gyermek lelkéhez, úgy, mint az amerikai és az angol népiskolák teszik. Mellékesen megjegyzem itt, hogy a magyar népiskolából végre ki kell pusztulnia a tanítói durvaságnak is. Ne legyen szabad a tanítónak marházással, barmozással serkenteni szegény ártatlan gyermeket a tudás felé, — ellenben minden iskola katedráján ott legyen a *virág*, akármilyen egyszerű is, mely színével és illatával állandóan tiltakozzék minden brutalitás ellen. A *kedélynemesség* nem éppen mellékes valami, sőt ennek érdekében, ha tüzzel-vassal is, mindent el kell követni, mert abból nőnek ki az emberen azok a láthatatlan szárnyak, melyekkel átröpülhet az ingoványok fölött, s fölemelkedhetik a tisztább, szebb régiókba, — az ideál felé.

«A középiskolák? A gymnasiumok? Nem itt a helye, hogy annak

a tanítási rendszernek a mélyére hatoljunk, mely ezekben az iskolákban készíti elő az új Magyarországot. Célunk szempontjából csak azt kell megjegyeznünk, hogy a magyar gimnáziumokban még ma sincs kötelező rajzoktatás. Pedig kellene lennie s könnyű szerré! lehetne is, ha — *a philológusok uralma nem volna hatalmasabb minden hatalomnál*. A gimnázium alsó négy osztályában a tantárgyak között szerepel ugyan a geometriai rajz, sőt a harmadik és negyedik osztályban *szó van* a szabadkézi rajzról is, de mindez messze távol van a művészeti alapon nyugvó rajztanítástól. Ez nem is rajztanítás. A felső négy osztályban még a neve sem található már a rajztanításnak, csak az alternatív jellegű görögnyelvpótló tanfolyamon, van kiszakítva a részére heti két óra.

«*Mi a görögnyelvpótló rajztanfolyam?* A philologiai uralom állandó üldözésének a tárgya (?!). Eltörlésén fáradoznak és áskálódnak. Először is a tanár urak akárhány iskolában gúnynyal kedvetlenítik és szégyenítik a görögpótló rajznak növendékeit; aztán a latin és a görög nyelv kalkulusos könyve egy és ugyanazon tanárnak a kezében lévén, a görög helyett rajzolni akaró szegény diákot a latinnal bosszulják meg; s újabban pedig, a most revidiált tantérvben, a görögpótló rajznak anyagát olyképpen állapították meg, hogy e tanfolyamnak a tarthatatlansága maga-magától bizonyosodjék be. Azonkívül a görögpótló rajz a növendékekre nézve nem kötelező, tehát tekintve a tanári üldözéseket, meg a szülőknek e visszas állapotok közt való tájékozatlanságát és érthető bizalmatlanságát, a négy felső osztály növendékeinek csak kis százaléka tanul e révén rajzot. Sőt a görögpótló tanfolyam az 1890 : XXX. törvénycikk értelmében az iskolaföntartókra sem kötelező, és így mindenütt nem is léptették életbe, a hol pedig már megvan, ott eltörülni szeretnék, mert nem bírják el a költségeit. *A görögpótló rajz tehát semmiképen sem egyenlő a rajzoktatás kérdésének megoldásával.*

«Pedig e kérdés megoldása nélkül ennek a nemzetnek értelmisége soha sem lesz művelt, a közszellem soha sem éri el az európai kultúra színvonalát, művészet, ipar, kereskedelem föllendülni soha sem fog. A görög és latin igeragozás miatt (ha a felsőbb mathézis (!) szertelenségeit nem is említjük) igen nagy nemzeti célok szorulnak háttérbe. Minthogy pedig a kötelező művészeti rajzoktatást a tanterv múlt évi revíziója is mellőzte, tisztában kell lennünk azzal, hogy egyhamar, közel belátható időben, komolyan szóba sem jöhet már a rajzoktatás rendszeresítése. S ha szóba jönne is, a philológusok biztos leszavaznák, mert a rajznak az iskolában nincs tekintélye. A rajztanár Magyarországon ma valami alsóbbrendű lény. Főlöszleges, elhanyagolt, a tantestületben félvállról nézett, minden ösztönzést nélkülöző individuum. Senki sem ügyel a működésére, mert senki sem ért hozzá az igazgatóságban; igazságos bírálatban, támaszban, elismerésben nem részesül. Ezen segíteni kell, mert nem

túlzok, ha azt mondom, hogy a magyar nemzeti kultúra jövőjének egyik legjelentékenyebb letéteményese — a rajztanár.

«*Mit kellene tenni a rajz tekintélye érdekében?*... Szerintem az ország középiskolái (beleértve a tanítóképzőket és felsőbb leányiskolákat is) 8—10 kerületre lennének beosztandók. Minden kerületbe egy-egy derék, előkelő művészt kellene kiküldeni, hogy járják be az iskolákat, lépjenek érintkezésbe a rajztanárral, működését figyeljék meg s hazajövet, tapasztalataikat adják elő, javaslatukkal együtt, arra nézve, hogy véleményök szerint az illető rajztanár módszere helybenhagyható-e; vagy ha nem, mily módszerre lenne utasítandó. A 8—10 művész javaslatai együtt lévén, velök értekezlet lenne tartandó, egy általános érvényű módszer kidolgozása érdekében. A módszer megállapíttatván, művészeink mint *rajztanítási felügyelők* nyerhetnének megbízást, hogy minden évben látogassák meg kerületük iskoláit, az évi termelés legjavát pedig hozzák magukkal ide a központba, hol e rajzokból minden évben kiállítás lenne rendezendő. E kiállításon a legjobb művek alapján díjazásban lennének részesítendőek — nem a növendékek, hanem a rajztanárok. Kiszámíthatatlan annak az ambíciónak az eredménye, melyet ez az eljárás a rajztanárban ébresztene. Aztán a felügyelői intézmény révén a vidék sivár viszonyai közt működő rajztanárok állandó személyes összeköttetést tarthatnak fenn valóságos, eleven művészekkel, kik egy-egy rajztanárnak a csöndes életébe friss vérlüktetést vinnének, de a művészetre terelnék magának az egész vidéknek is a figyelmét, hangulatot keltenének a művészet ügye körül való társadalmi tömörülésre, ők maguk pedig új tájakat, más-más népet látva, olyan benyomásokat hoznának haza magukkal, a melyek az egész művészetnek javára válnának, s egyszersmind a művész először érezné ebben az országban, hogy a felsőbb közéletben a nemzet nevelésének ő is egyik komoly közreműködő tényezője. Úgy érzem, hogy e tervnek a megvalósulása igen közel hozná a magyar művészet ügyét a megoldáshoz(?). Tekintélyre jutna a rajz az iskolában, a gyermek bevinné a művészet iránt való érdeklődést a családba, a család a társadalomba, s ez a társadalom aztán majd megoldaná csakhamar a rajzoktatás kérdését is, meg a művészet érvényesülésének ügyét is. Merengve gondolom el, hogy ebből a rendszerből milyen művésznemzedék, milyen iparososztály, milyen társadalom emelkednék ki, és pedig nem is olyan sok idő múlva. Elöttem lebeg Anglia példája. Angliában minden rajztanárnak jogában áll, hogy növendékeinek legjobb rajzait évenként beküldheti a minisztériumba, s ott érdemük szerint díjazásban részesülnek az eredményért. Ezen alapul Angliának az a dicsősége, hogy művészetben, de különösen az ipari művészetben egy félszázad alatt vezetőjévé vált a világműveltségnek. A rajztanítás eredményeinek biztosítására Anglia közel 4.000.000 forintot áldoz évenként. Mi ezekkel is messze haladnánk.»

Ezek a kérdéses czikk főtételei. Látni való, hogy szerző beszél oly dolgokról, melyekhez ért, de olyanokról is, melyekhez nem igen ért, a mennyiben épen nem helyesen fogja föl. No meg egy kissé gyanúsítja is a középiskolai tanárokat, a mi közokt. miniszteriumi tisztviselőtől legalább is nem ildomos dolog. Legközelebb bővebben fogunk «a magyar nemzeti kultúra jövőjének» e legújabb megalapítójával foglalkozni.

IRODALOM.

Dr. Pauer Imre: A lélektan alaptanai. Negyedik átdolgozott és bővített kiadás. 1900. Franklin. (Befejező közlemény.)

A természetben létező és erőhatásokat előidéző mozgásokat egyébként, véleményünk szerint, czélszerűbb akként felosztani, mint ezt az angol újabb psychologusok és ezek nyomán némely német lélektan — a többek között *Ziehen* «Leitfaden der phys. Psychologie in 15 Vorlesungen» című műve — is teszik. Ezek ugyanis a következő 3 osztályba sorozzák a jelzett mozgásokat:

1. *Lökési mozgások*, melyek közé tartoznak mindazon mozgások, mik a rugalmas és rugalmatlan testek lökése alatt gondolhatók. Itt egy határozott mozgás egyik testtől, tehát számtalan tömecs egész complexumától, határozott irányban történik. Ide tartozik minden érintési és nyomási inger. Ez utóbbiakat mint zerussebességgel bíró lökési mozgásokat tekinthetjük.

2. *Chemiai mozgások* alatt olyan mozgások értendők, melyek a tömecszen belül atomcserére és egyik tömecstől a másikhoz vezetnek. Az izlés- és szaglász ingerein kívül valószínűleg számos belső, a zsigerekre ható inger is ide tartozik.

3. *Aethermozgások*. A physiologiai psychológiának ugyanis el kell fogadnia a physika azon hypothesisét, mely szerint az anyag tömecsei között ætherrészecskék vannak, melyeknek rezgéseit, sebességük arányában, fénynek, sugárzó hőnek, magnetismusnak nevezzük.

A hangingereket és a mennyiben hővezetésről van szó, a hőingereket is a lökési ingerekhez lehet sorolni. A hőingerek sajátosságáról eddig keveset tudunk. A hangingerek sajátósága más lökési mozgásokkal szemben abban áll, hogy az ütköző tömegcomplexumban az egyes tömecsek lökési mozgásai egy hullámot tüntetnek föl és egy határozott irányban történő mozgásra csakhamar egy másik, ellenkező irányban visszatérő mozgás köszönt be.